

М. І. Мельник

Метрополізаційні процеси в регіоні: концептуальні підходи до просторового аналізу

Розглянуто особливості метрополізації як домінуючої тенденції організації економічного простору, визначено її об'єктивні передумови та чинники. Узагальнено концептуальні підходи до просторового аналізу метрополізаційних процесів у регіоні. Представлено результати інтегрального оцінювання розвитку метрополійних функцій міст у розрізі організаційно-управлінської, економічної, інноваційно-креативної, туристично-репрезентативної, культурної, науково-освітньої, транспортно-логістичної та соціально-демографічної складових. Здійснено просторовий аналіз центрально-периферійних взаємодій у регіоні, а саме встановлено залежність розвитку прилеглої території від рівня розвитку головних міст-метрополісів, складності та різноманітності їх функціонального статусу. Запропоновано пріоритетні напрями збалансованої політики просторового розвитку.

Ключові слова: метрополізація, місто-метрополіс, агломерація, урбанізація, регіональна метрополія, метрополійний простір, метрополійні функції, просторовий аналіз, політика просторового розвитку

Актуальність дослідження метрополізаційних процесів обумовлена об'єктивними передумовами та чинниками.

По-перше, пріоритетністю формування поліцентричної моделі регіонального розвитку, що передбачає посилення функціональної ролі міст (нових потужних центрів регіонального розвитку) і створення метрополійних ареалів у різних регіонах країн, а отже дозволяє зменшити регіональні диспропорції та знизити негативні наслідки надлишкової концентрації ресурсів у столицях чи окремих світових містах.

По-друге, становлення і розвиток метрополійних функцій окремими містами не лише сприяє збалансованості територіального розвитку України, але й забезпечує підключення регіонів до глобальних зв'язків і процесів за рахунок передачі метрополісами імпульсів розвитку, що виникають з міжнародних комунікаційних, організаційних та інформаційних зв'язків, на прилеглі території (метрополійні ареали).

По-третє, зазначене вимагає децентралізації влади та збільшення повноважень на рівні регіональних і локальних територіальних одиниць задля підтримки прямих міжнародних зв'язків і посилення присутності на іноземних ринках, що, паралельно з підвищенням ролі суспільно-просторових центрів у процесі територіального інтегрування, забезпечить національний суспільно-економічний простір потужними ядрами з високим інноваційним потенціалом (регіональні полюси економічного зростання), а отже сприятиме підвищенню конкурентоспроможності країни та її регіонів загалом.

Дослідженням окремих аспектів впливу процесів метрополізації на організацію економічного простору, зокрема, демографічних, соціально-економічних та інституційних проблем розвитку регіональних метрополій

і міських агломерацій займалися такі вітчизняні вчені, як: І. Бистряков, О. Денисенко, М. Дністрянський, Т. Мазур, М. Назарук, Ю. Палеха, Г. Підгрушний, У. Садова, З. Сіройч, Ю. Стадницький, Г. Стеблій, О. Топчів, В. Чужиков, Л. Шевчук, С. Шульц та ін.; зарубіжні науковці: Е. Глезер, Г. Горжеляк, О. Дружинін, В. Змітрович, Ч. Еданс, Р. Ледрі, Т. Марковський, Т. Маршал, Е. Соїя, Р. Флоріда та ін. Проте на сьогодні особливо важливими залишаються питання впорядкування термінології щодо метрополізації, вивчення її ролі в організації економічного простору на глобальному, національному й регіональному рівнях, систематизації концептуальних підходів до просторового аналізу метрополізаційних процесів у регіоні для вироблення ефективних механізмів реалізації потенціалу конкурентоспроможності метрополійних ареалів у рамках державної політики регіонального розвитку.

Метою статті є узагальнення концептуальних підходів до просторового аналізу метрополізаційних процесів у регіоні; інтегральне оцінювання розвитку метрополійних функцій міст у розрізі організаційно-управлінської, економічної, інноваційно-креативної, туристично-репрезентативної, культурної, науково-освітньої, транспортно-логістичної та соціально-демографічної складової; просторовий аналіз центрально-периферійних взаємодій у регіоні.

У контексті пошуку механізмів модернізації національної економіки на основі потенціалу її територіальної організації важливим є просторово-функціональний зріз вивчення метрополізаційних процесів у регіонах як таких, що пов'язані з концентрацією економічного, культурного й інформаційного потенціалу розвитку суспільства у великих містах і зонах їх впливу, реалізацією ними суспільно значимих функцій на світовому та макрорегіональному рівнях. Від вектора та рівня розвитку головних міст-метрополісів, складності та різноманітності їх функціонального навантаження (статусу) залежить розвиток прилеглої території, інтенсивність продукування та ретрансляції управлінських і технологічних інновацій, вищих досягнень і зразків матеріальної й духовної культури, входження регіонів країни до світового соціально-економічного простору.

Дослідження метрополізаційних процесів реалізується за допомогою просторового аналізу як наукового напрямку, що формується поєднанням теорії і методології регіональної економіки, економічної географії і просторової економіки на основі територіальної парадигми; як методології вивчення господарських систем з позиції обґрунтування їх просторового розподілу, організації та трансформації, зокрема, оптимізації розміщення виробництва і населення, міжрегіональних економічних відносин.

Географічний зріз метрополізації пояснюється її розгортанням у визначеному ареалі (ареалах, регіонах), залежністю від конкретної геоситуації (кількісні і якісні параметри території, особливості урбаністичного каркасу і позиціонування найважливіших центрів тощо), від ступеня і характеру включення території, і особливо її центрів (потенційних і фактичних метрополій), у транскордонні взаємодії, у територіальні соціально-економічні системи вищих таксономічних рангів. Економічний вимір метрополізації вміщує в себе взаємодію не стільки по «горизонталі» (територіальні відносини між локалізованими соціально-

економічними феноменами), скільки по «вертикалі» (просторовий аспект економічних і соціально-політичних відносин) [1]. В основі метрополізації лежать такі інтеграційні процеси територіальної організації суспільства, як процеси розміщення (концентрування, агломерування, дифузія тощо), територіальної спеціалізації та інтегрування. Ці процеси розвиваються під впливом глобалізації, регіоналізації та територіально-соціальної нерівності, що зумовлює формування та активізацію в найбільших центрах суспільного простору особливих суспільно важливих функцій на світовому та макрорегіональному рівнях.

Метрополізація розглядається нами як процес підвищення концентрації соціального, культурного, економічного (у т. ч. фінансового) та інформаційного капіталу, сучасних форм економічної активності, інноваційно-креативного та управлінського потенціалу в деяких найбільших містах, що мають вигідне «вузлове» положення, яке визначається як відносинами сусідства, так і сформованою системою зв'язків [2, с. 5]. Результатом метрополізації є метрополія, а результатом розвитку метрополії – метрополійний простір. Причому місто, що претендує на статус «метрополії», має не лише бути могутнім полюсом диверсифікованої економічної активності, влади, багатства і споживання, акумулювання й перерозподілу (управління) фінансовими, торговельними, людськими та інформаційними потоками, організувати і контролювати свій метрополійний простір, але й позиціонуватись як конкурентоспроможне економічно; володіти сучасною структурою господарства, що зорієнтована на інновації, сферу послуг, високотехнологічний індустріальний комплекс, розвиненою інфраструктурою, стратифікованим простором; відзначатися високою інтегрованістю в сучасні мережні взаємодії та інвестиційно-інноваційною абсорбційністю.

З огляду на це, детермінантами і параметрами, що відображають метрополізаційні процеси в регіональній економіці є показники щільності, розміщення і зв'язаності, відтак аналіз організації метрополійного економічного простору тісно пов'язаний з поняттям «економічна відстань» – «це відстань між його елементами, яка характеризується транспортними і трансакційними витратами на подолання фізичної відстані і відображає зв'язаність елементів простору» [3, с. 65]. Тобто визначальною у формуванні взаємозв'язків і загалом економічного простору є відстань між центром і периферією, що оцінюється не лише в декартових координатах (км), а найперше в економічних змінних, що описують стан і динаміку економічних процесів, включаючи ефект концентрації або масштабу, транспортні і трансакційні затрати, їх щільність (концентрацію) на одиницю відстані.

Просторовий аналіз метрополізаційних процесів необхідно проводити з використанням системи методів оцінки статичної, динамічної і прогнозу розвитку їх просторових і просторово-часових моделей, зокрема [4; 3, с. 66]:

- метод комплексної оцінки території з об'єктивною оцінкою елементів природного, соціального, економічного походження, що її наповнюють; взаємозв'язана сукупність компонентів природно-суспільного характеру створює структуру простору і проектується на територію у вигляді деякої організації – територіальної (просторової); територія

регіону розглядається з точки зору просторової впорядкованості і позиційного принципу (в умовах анізотропного простору);

- метод нечітких множин – метод «розмитої» класифікації, у якій кожен з показників характеризується різною мірою приналежності до всіх класів; застосовується для моделювання процесів взаємодії;
- метод нейронних мереж дозволяє класифікувати багатовимірні явища при недостатній і викривленій інформації; дозволяє виділяти і моделювати різні ситуації, оцінювати період їх існування і прогнозувати розвиток;
- теорія катастроф – один з основних методів вивчення якісних стрибків – дозволяє оцінити можливість виникнення, розвитку і зникнення просторових структур і їх елементів;
- просторова автокореляція – метод, що дозволяє оцінити диференціацію просторових структур; використовується для районування і зонування території;
- фрактальний аналіз – метод опису і моделювання процесів та явищ, які породжують структури, що мають спільні властивості і представляють подібні закономірності в різних просторових і часових масштабах;
- метод «хі-квадрат» – метод, що дозволяє оцінити вірогідність прояву подій у різних точках географічного простору;
- системно-структурний метод у рамках просторового аналізу дозволяє виділити окремі елементи об'єкта, що володіють системними властивостями, і встановити зв'язки (у цьому підході відсутні динамічні характеристики як атрибути об'єкта);
- динамічний метод застосовується для обґрунтованого прогнозування і розробки стратегій розвитку.

Просторовий аналіз має передбачати оцінку якісних властивостей метрополійного середовища, що реалізуються назовні завдяки притаманним метрополісу функціям як інтегральним результатам діяльності системи, виражаючи її суспільно-просторову роль – організаційно-управлінську, креативну, інформаційну, духовно-культурну та комунікаційну [5, с. 83]. Зокрема, слід зважати на те, що метрополійні функції сучасного великого міста генеруються наявністю: представництв і підприємств транснаціональних фірм; транснаціональних фінансових і кредитних установ; зручних транспортних зв'язків національного і міжнародного рівня; установ і закладів обслуговування вищого рівня (готелів, закладів громадського харчування і відпочинку); вищих навчальних закладів (університетів), науково-дослідних інститутів і технологічних центрів; значних і відомих культурних установ (музеїв, театрів, симфонічних оркестрів), культурних заходів національного і міжнародного рівня; специфічних «духу місця», «краси місця», обумовлених просторовим характером [7, с. 129-131]. При цьому метрополійними функціями міст є ті, що мають надрегіональний характер і виконуються за участі установ найвищого ієрархічного рівня, а їх реалізація обумовлює синергічні ефекти якісних системних перетворень у просторі.

Науковими співробітниками сектору просторового розвитку Інституту регіональних досліджень НАН України метрополійні функції міст систематизовано та оцінено на основі інтегральних індексів їх розвитку в

розрізі організаційно-управлінської, економічної, інноваційно-креативної, туристично-репрезентативної, культурної, науково-освітньої, транспортно-логістичної та соціально-демографічної складової (рис. 1).

Для розрахунку інтегральних індексів розвитку метрополійних функцій обласних центрів було обґрунтовано систему оціночних показників по кожній з функцій (близько 90), що були стандартизовані відносно еталонного значення та синтезовані в інтегральні показники.

Аналіз показав, що за більшістю функцій місто Львів підтвердило свій статус як регіональної метрополії, що має вищий за інші міста Західного регіону метрополійний потенціал:

- координації та управління сукупністю видів суспільної діяльності, концентрації та акумуляції міжнародного капіталу, локалізації провідних інституцій на національному (регіональному) та міжнародному рівнях, трансляції рішень управлінського характеру через дипломатичні та адміністративні представництва вищого рівня

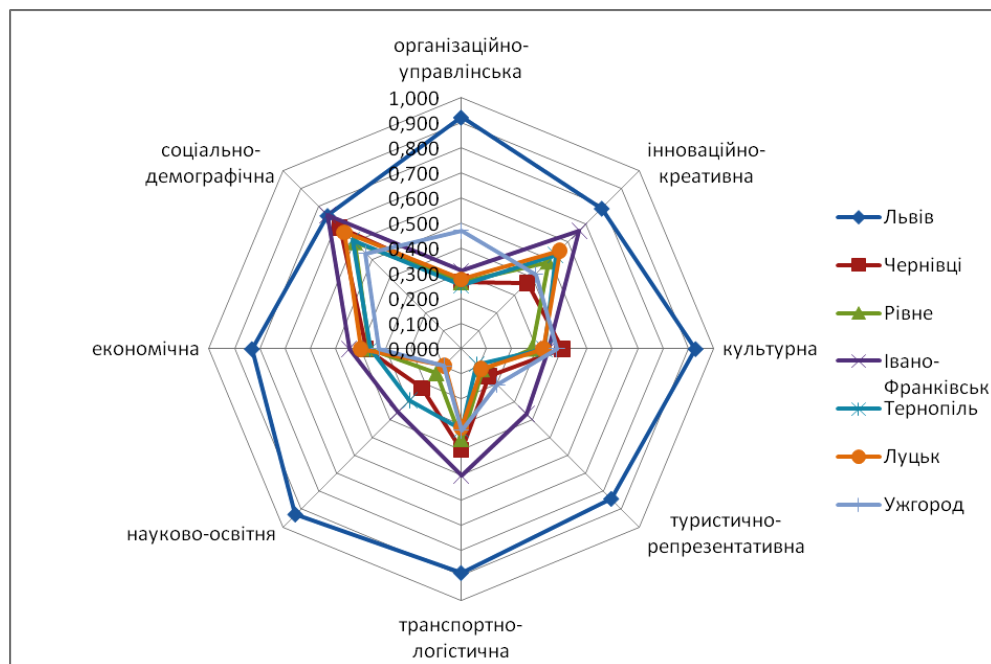

Рис. 1. Інтегральні індекси розвитку метрополійних функцій обласних центрів Західного регіону за 2013 р.

(адже рівень розвитку організаційно-управлінської функції м. Львова (інтегральний індекс – 0,920) втричі вищий відносно інших обласних центрів Західного регіону (від 0,263 до 0,470));

- концентрації головних офісів економічно потужних корпорацій і фірм, фінансових інституцій і банків, страхових компаній, фондових бірж, сервісних організацій з надання високоінтелектуальних послуг, що визначається кращими умовами розміщення цих об'єктів для налагодження ділових зв'язків і ступенем освоєння економічного простору метрополії (рівень розвитку економічної функції м. Львова (0,829) у понад два рази вищий за інші міста (від 0,326 до 0,444));
- генерування технологічних і суспільних інновацій і їх просторового поширення на базі розвинутого техніко-технологічного, науково-дослідного, освітньо-кваліфікаційного потенціалу; включеності у міжрегіональні науково-освітні мережі (адже за потенціалом реалізації метрополійної інноваційно-креативної функції лідером є м. Львів (0,790) як головний центр дифузії та комунікації у сфері продукування суспільних інновацій і науково-технологічного досвіду, а переслідувачем – м. Івано-Франківськ (0,663); значення інтегрального показника розвитку науково-освітньої функції м. Львова (0,930) значно перевищує показники інших міст регіону (від 0,094 до 0,356);
- культурного центру надрегіонального рівня, тобто м. Львів має вищий культурно-мистецький потенціал і вагому сакрально-історичну роль у становленні й розвитку на національному і міжнародному рівнях (розвиток культурної метрополійної функції (0,930) втричі вищий за інші обласні центри Західного регіону (від 0,281 до 0,4);
- формування певного образу міста-метрополії, продукування та трансляції в метрополійному просторі інформаційних потоків з обміну ринковою інформацією, налагодження ефективних ділових контактів і співпраці в майбутньому (еталонні зразки соціального досвіду) за рахунок вищої концентрації джерел-продуцентів інформації – функціонування великих рекламних агенцій, консалтингових, аудиторських та аналітичних компаній, виставкову діяльність, регулярне проведення визначних і суспільно значимих зустрічей національного та міжнародного рівня (розвиток туристично-репрезентативної функції м. Львова (0,842) значно вищий за інші міста (від 0,087 до 0,366));
- підтримки транспортно-логістичних зв'язків на далекі відстані та розташування аеропортів макрорегіонального і світового значення (реалізується через портові комплекси, міжнародні аеропорти, магістралі й транспортні коридори міжнародного значення, великі залізничні вузли, міжрегіональні митниці, логістичні термінали), а також розвитку інфраструктури для забезпечення провідних видів зв'язку (значення інтегрального показника розвитку транспортно-логістичної функції м. Львова (0,890) у понад два рази перевищує показники інших міст (від 0,313 до 0,504)).

Соціально-демографічна функція міст характеризується насамперед концентрацією людського капіталу (людських ресурсів, працересурсного капіталу, трудових ресурсів), який зосереджується навколо місць прикладання праці та є основним користувачем соціальних послуг

метрополійного (міського) середовища через вищу, порівняно з іншими поселеннями, якість життя населення, ширший доступ до ринку праці, медичних і соціальних послуг, кращих житлових умов. Львів не надто випереджає за відповідним індексом інші обласні центри Західного регіону, які в більшості випадків його наздоганяють за рівнем та якістю надання соціальних послуг, що пояснюється високою конкуренцією на регіональних ринках праці, нерухомості, медичних та інших соціальних послуг.

Інтенсифікація та концентрація суспільно-економічних взаємовідносин, кількість і якість «споживання» міського простору в ареалах метрополізації (ресурсних, естетичних, креативних, інноваційних, рекреаційних та інших можливостей) в руслі постіндустріальної просторової трансформації, значимість і дифузія рішень управлінського характеру, функціональний радіус (масштаб) їх впливу слугують критеріями, що детермінують наявність (відсутність) метрополійної функції певних просторових форм організації суспільства.

Зважаючи на те, що будь-яка територія є гетерогенною щодо проходження імпульсів розвитку, генерованих метрополійним центром (ефекти «позитивного метрополійного поширення»), глибина проникнення їх по території буде різною, що проявляється у відповідних структурних змінах соціально-економічного характеру всього регіону. Досягнення ефектів метрополійного поширення у просторовому аспекті, тобто на прилеглу територію і віддалені регіони залежить значною мірою від абсорбційної здатності їх економік до сприйняття технологічних, управлінських і соціальних інновацій, наявності відповідних умов і ресурсів розвитку, транспортно-комунікаційних коридорів і мереж, інтелектуального капіталу [7, с. 49].

Тому дослідження центр-периферійної взаємодії побудоване на основі якісної оцінки залежності рівня соціально-економічного розвитку районів Львівської області від їх близькості до центру ділової активності – м. Львова з метою визначення просторових зон з різною інтенсивністю впливу основного ядра (генерованих ним імпульсів розвитку та ефектів «позитивного метрополійного поширення»), виділення ареалів центрального, напівпериферійного та периферійного типів, у т. ч. соціально-економічних лакун.

Проведений аналіз за 2008-2013 рр. вказує на існування тісного оберненого взаємозв'язку між віддаленістю від Львова та соціально-економічним розвитком районів, що перебувають у безпосередній близькості до ядра (до 50 км), що свідчить про позитивний вплив розташування поруч зі Львовом, тобто реалізацію ним своїх метрополійних функцій. Зокрема, коефіцієнти кореляції між показниками відстані до Львова і показниками питомої ваги районів у загальнообласному значенні зайнятих працівників становлять від -0,85 до -0,89, роздрібного товарообороту підприємств – від -0,81 до -0,84, вантажообороту автомобільного транспорту – від -0,71 до -0,83; зваженими за коефіцієнтом Енгеля показниками інвестицій в основний капітал – від -0,57 до -0,89, інвестицій у житлове будівництво – від -0,83 до -0,92, сальдо міграції – від -0,62 до -0,88, прийняття в експлуатацію житла – від -0,70 до -0,89.

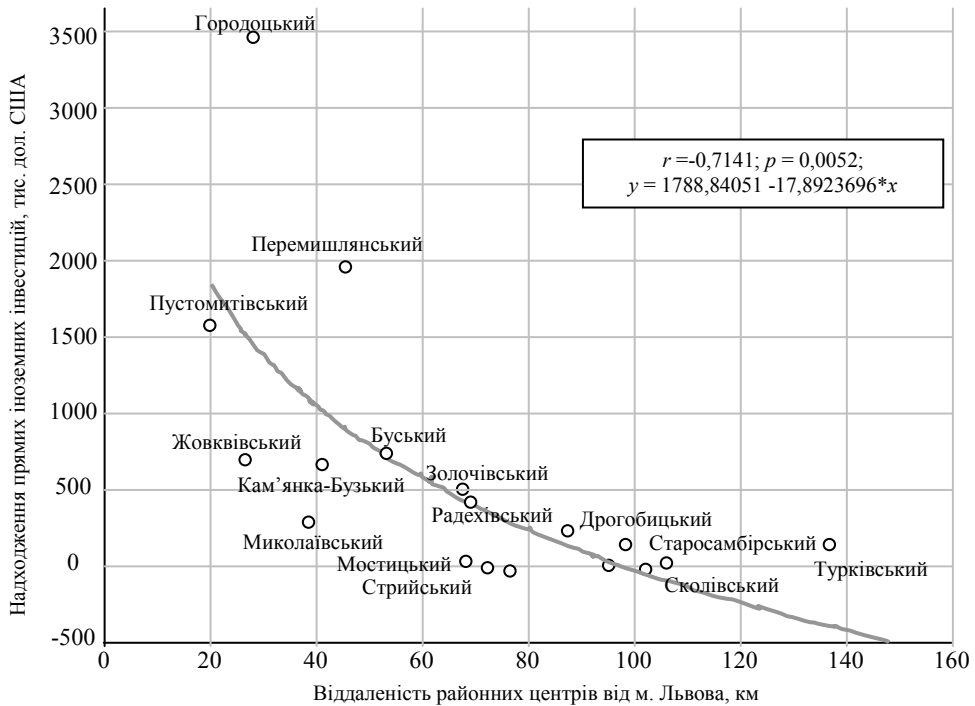

Рис. 2. Залежність надходження прямих іноземних інвестицій від близькості районних центрів до м. Львова, 2013 р.

*Складено автором на основі [8].

Зрозуміло, що інтенсивність впливу Львова на розвиток усіх районів області є доволі диференційованим, тому на середньо та найбільш віддалені райони ядро впливає з меншою силою. Відповідно знижується інвестиційна активність іноземних інвесторів по мірі віддалення від ядра (рис. 2). Проте в зоні інтенсивного впливу м. Львова за показником обсягів роздрібного товарообороту перебували всі адміністративні райони (коефіцієнти кореляції $>0,56$), що свідчить про їх конвергентний розвиток у сфері торговельних операцій, і пояснюється, зокрема, розвитком ринкової інфраструктури (великих гуртових ринків, у тому числі сільськогосподарської продукції, складів, баз тощо) та вищою платоспроможністю попиту в обласному центрі. Натомість міграційні процеси характеризуються високою інтенсивністю лише в метрополійному ареалі до 50 км.

Отже, вплив метрополійного центру на соціально-економічний розвиток адміністративних районів Львівської області має відцентрово-зональний характер, адже інтенсивність цього впливу знижується із зростанням віддаленості районних центрів від ядра регіональної метрополії. Рівень соціально-економічного розвитку територій є похідним, з одного боку, від потужності генерованих ядром імпульсів розвитку, а з іншого, визначається наявним локальним економічним потенціалом і здатністю до абсорбції впливів метрополійного центру та інших районних осередків концентрації ділової активності (наприклад, Стрий, Дрогобич і Червоноград). А поступове «заповнення» соціально-економічних лакун, на нашу думку, можливе за умови зростання рівня розвитку

метрополійного ядра та прилеглих територій, тобто територіального поширення генерованих метрополією позитивних соціально-економічних ефектів.

При обґрунтуванні збалансованої політики просторового розвитку слід зважати на те, що поряд з територіальним поширенням генерованих метрополією позитивних соціально-економічних ефектів відбуваються також процеси нового функціонального наповнення провідних регіональних метрополій, їх просторової експансії, а тому можливого подальшого поглиблення територіальних соціально-економічних диспропорцій. Метрополізація зумовлює анізотропію простору, посилюючи асиметричність формування і розвитку різних просторових структур і утворень. Тому роль регіональних метрополій як «економічних локомотивів» розвитку національної та регіональних економік визначається існуванням дієвих перерозподільних механізмів, що дозволяють у перспективі поширити позитивний економічний ефект на більш значні території держави.

В основі перерозподільних механізмів і просторового планування розвитку регіонів мають бути закладені принципи збалансування інтересів розвитку метрополій і периферійних територій. З одного боку, вирішення проблемних питань конфліктогенності міського середовища (збільшення кола шукачів роботи, посилення несправедливості у доступі до ресурсів, напруження соціальних сервісів та інфраструктури, погіршення екологічної ситуації тощо), а з іншого – впровадження обґрунтованих перерозподільних та організаційно-економічних механізмів активізації потенціалу периферійних територій є можливим завдяки «розосередженню житлових поселень та ділової активності від обласного центру як полюсу конкурентоспроможності до інших населених пунктів, які формуватимуть точки зростання по усій території області» [9, с. 183]. Цього можна частково досягнути, передбачивши при розробці схем планування територій необхідність формування на околицях міст-метрополісів промислових зон з винесенням частини підприємств і розміщенням нових індустріальних парків, ІТ-компаній, технополісів і логістичних центрів, а також надання податкових преференцій і дотаційної підтримки тим підприємствам, переміщення бізнесу яких з метрополійного центру у потенційні точки зростання регіону (середні і малі міста, села) є можливим. Це сприятиме покращенню екологічної ситуації в містах і сприятиме зайнятості населення прилеглих територій. Своєю чергою, вивільнені території міст-метрополісів мають використовуватись переважно для будівництва нових об'єктів четвертинного сектору, бізнес-інфраструктури та підприємств V-VI технологічних укладів. У результаті, усунення асиметрії у соціально-економічному розвитку, що є причиною депресивності окремих територій, забезпечуватиметься за рахунок формування моделі поліцентричного просторового розвитку регіону, тобто комплексного підвищення економічного потенціалу як міст-метрополісів, так й інших осередків економічної активності (наприклад, міст нижчого рангу).

Реалізація моделі поліцентричного просторового розвитку можлива за умов економічної та соціальної міжрегіональної та внутрішньорегіональної інтеграції. Зокрема, економічна вимагає: 1) створення інфраструктурних мереж (транспортних, інформаційних, фінансових) між містами з

високим потенціалом економічного зростання та менш розвиненими (сільськими) територіями і невеликими містами з наданням останнім більшої фінансової самостійності задля підвищення ділової активності на рівні різних адміністративно-територіальних утворень, можливості маятникової міграції робочої сили, капіталізації потенціалу віддалених поселень тощо; 2) впровадження моделі міжрегіональної взаємодії, що базується на принципах поєднання і взаємного посилення рівноцінних центрів зростання (наприклад, таких міст, як Дрогобич-Трускавець-Борислав, Червоноград-Сокаль) шляхом налагоджування міжрегіональних коопераційних зв'язків, реалізації спільних міжрегіональних проектів для міських агломерацій (економічних диполів) з впровадженням механізмів нейтралізації явища депресивності прилеглих територій. А соціальна інтеграція можлива за умов введення у всіх регіонах однакових стандартів щодо умов життя (охорони здоров'я, освіти, водозабезпечення, екологічної безпеки) для виключення мобільності через неприйнятні умови життя; забезпечення рівного доступу населення до транспортних, телекомунікаційних, адміністративних, фінансових та інших послуг для формування просторової згуртованості.

Підсумовуючи зазначене, слід відзначити, що перспективи нарощення метрополійного потенціалу великих міст як центрів креативної, інноваційної та конкурентної економічної діяльності пов'язані з розширенням внутрішньорегіональних, міжрегіональних і міжнародних зв'язків, активізацією міжмуніципального співробітництва, просторовою оптимізацією економічних кластерів, формуванням інституційного середовища для стимулювання ендегенних чинників розвитку, тобто ефективного використання внутрішнього потенціалу зростання.

Список використаних джерел

1. Дружинин А. Г. Метрополитация как доминантная тенденция территориальной организации общества в постсоветский период: универсальные проявления и южно-российская специфика / А. Г. Дружинин // Географический вестник / Пермский государственный университет]. – 2009. – № 3 (11). – Режим доступа : <http://www.geo-vestnik.psu.ru>
2. Мельник М. І. Роль метрополізації в організації економічного простору: функціональний аспект / Мельник М. І. // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Метрополійні функції обласних центрів Західного регіону : зб. наук. пр. ; НАН України. Ін-т регіональних досліджень; відп. ред. В.С. Кравців. – Львів, 2013. – Вип. 2 (100). – 2013. – С. 3-15.
3. Макар С. В. Пространственный анализ: развитие концепции и возможностей применения / С. В. Макар // Вестник финансового университета. – №2. – 2012. – С. 61-72.
4. Минакир П. А. Пространственная экономика: эволюция подходов и методология / П. А. Минакир, А. Н. Демьяненко // Экономическая наука современной России. – 2010. – № 3(50). – С. 7-26.
5. Денисенко О. О. Роль метрополісів у становленні поліцентричних територіальних систем і структуризації простору / О. О. Денисенко // Економічна та соціальна географія : [зб. наук. пр. Київського національного університету імені Тараса Шевченка]. – 2008. – Вип. 58. – С. 80-89.
6. Marszal T. Some remarks on metropolitan development / T. Marszal // Studia Regionalia. – Warszawa, 2004. – Vol. 14. Urban and regional development – concepts and experiences. – S. 129-131.
7. Мельник М. І. Вплив регіональної метрополії на структуризацію простору: центр-периферійний вимір / М. І. Мельник, І. В. Лещух, О. М. Синютка // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Метрополійні функції обласних центрів Західного регіону : [зб. наук. пр. НАН України. Ін-т регіональних досліджень ; редкол.: В.С. Кравців (відп. ред.)]. – Львів, 2013. – Вип. 2 (100). – 2013. – С. 46-61.

8. Статистичний щорічник Львівської області за 2013 рік: у 2-х ч. – Львів : Головне управління статистики у Львівській області, 2014. – Ч. 2. – 289 с.
9. Дацко О. І. Пріоритети просторового планування регіонального розвитку в умовах метрополізації / О. І. Дацко, Н. С. Науменко, У. В. Щурко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Метрополійні функції обласних центрів Західного регіону : [зб. наук. пр. НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: В.С. Кравців (відп. ред.)]. – Львів, 2013. – Вип. 2 (100). – С. 171-185.

References

1. Druzhinin, A. G. (2009). Metropolizatsiya kak dominantnaya tendentsiya territorial'noy organizatsii obshchestva v postsovetский period: universal'nyye proyavleniya i yuzhno-rossiyskaya spetsifika [Metropolization as the dominant trend of the territorial organization of society in the post-Soviet period: universal manifestations and the South-Russian specificity]. *Geograficheskiy vestnik – Geographical Bulletin*, 11(3). Perm: Perm State National Research University. [in Russian].
2. Melnyk, M. I. (2013). Rol' metropolizatsiyi v orhanizatsiyi ekonomichnoho prostoru: funktsional'nyy aspekt [Metropolisation role in the organization of economic space: functional aspect]. In V. Kravtsiv (Ed.), *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny [Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine]: Vol. 100(2). Metropoliyini funktsiyi oblasnykh tsestriv Zakhidnoho rehionu [Metropolitan functions of regional centers of the Western Region]* (pp. 3-15). Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
3. Makar, S. V. (2012). Prostranstvennyy analiz: razvitiye kontseptsii i vozmozhnostey primeneniya [Spatial analysis: development of the concept and the scope for]. *Vestnik finansovogo universiteta – Bulletin of the Financial University*, 68(2), 61-72. Moscow: Financial University under the Government of the Russian Federation. [in Russian].
4. Minakir, P. A., Demyanenko, A. N. (2010). Prostranstvennaya ekonomika: evolyutsiya podkhodov i metodologiya [Spatial Economy: evolution of approaches and methodology]. *Ekonomicheskaya nauka sovremennoy Rossii – Economics of Contemporary Russia*, 50(3), 7-26. Moscow: Russian Institute for Scientific and Technical Information of Russian Academy of Sciences. [in Russian].
5. Denisenko, O. O. (2008). Rol' metropolisiv u stanovlenni politsetrychnykh terytorial'nykh system i strukturyzatsiyi prostoru [Role in the development of metropolitan polycentric territorial systems and structuring space]. In *Ekonomichna ta sotsial'na heohrafiya [Economic and Social Geography]: Vol.58* (pp. 80-89). Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv. [in Ukrainian].
6. Marszal, T. (2004). Some remarks on metropolitan development. *Studia Regionalia: Vol. 14. Urban and regional development – concepts and experiences* (pp. 129-131). Warszawa: Committee for Spatial Economy and Regional Planning, Polish Academy of Sciences.
7. Melnyk, M. I., Leshchukh, I. V., & Synyutka, O. M. (2013). Vplyv rehional'noyi metropoliyi na strukturyzatsiyu prostoru: tsentro-peryferiynny vymir [Impact of regional metropolis on structuring space: Center-peripheral dimension]. In V. Kravtsiv (Ed.), *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny [Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine]: Vol. 100(2). Metropoliyini funktsiyi oblasnykh tsestriv Zakhidnoho rehionu [Metropolitan features of regional centers in the Western Region]* (pp. 46-61). Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
8. Main Department of Statistics in Lviv Region (2014). *Statystychnyy shchorichnyk L'vivs'koyi oblasti za 2013 rik [Statistical Yearbook of the Lviv Region for 2013]* (Vols. 1-2). Lviv, Vol. 2. [in Ukrainian].
9. Datsko, O. I., Naumenko, N. S., & Shchurko, U. V. (2013). Priorytety prostорового planuvannya rehional'noho rozvytku v umovakh metropolizatsiyi [Priorities of spatial planning for regional development in terms of metropolisation]. In V. Kravtsiv (Ed.), *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny [Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine]: Vol. 100(2). Metropoliyini funktsiyi oblasnykh tsestriv Zakhidnoho rehionu [Metropolitan features of regional centers in the Western Region]* (pp. 171-185). Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

Melnyk M. I. Metropolisation processes in the region: conceptual approaches to spatial analysis.

The peculiarities of metropolisation as the dominant trends of economic space, to its objective conditions and factors are studied: the priority of of formation polycentric model of regional development in the direction of creating metropolian habitats in different regions and reduction of regional disparities, connecting regions to global communications and processes by the metropolis transfer pulses of development to others.

Metropolisation is determined as the process of increasing the concentration of social, cultural, economic (including financial) capital of information, modern forms of economic activity, innovation and creative and managerial capacity in some major cities, with convenient "nodal" position, which is defined as neighborhood relations and communication system formed.

Conceptual approaches to spatial analysis metropolisation processes in the region are generalized. The results of the evaluation of development of integral functions of metropolian cities in terms of organizational, administrative, economic, innovative and creative, representative tourist, cultural, scientific, educational, transport and logistics and socio-demographic components are presented. The analysis showed that in the majority of functions L'viv confirmed its status as a regional metropolis that has higher than other cities in the Western Region metropolis potential.

Spatial analysis of centro-peripheral interactions in the region, namely the dependence of development the surrounding area on the level of major metropolitan cities, the complexity and diversity of their functional status is done. Namely, we conducted a comprehensive assessment of the impact intensity metropolis center (nucleus consolidating social and business) for socio-economic development of districts of Lviv region, given their territorial proximity. In addition, it was found that the depth of penetration of development pulses generated by the metropolis center in the spatial aspect is different and depends primarily on the absorption capacity of their economies to accept technological, managerial and social innovation, appropriate conditions and resources development.

Prospects increase metropolis potential of large cities as centers of creative, innovative and competitive economic activities associated with the expansion of intraregional, interregional and international relations, intensification of inter-municipal cooperation, spatial optimization of economic clusters, institutional frameworks to promote endogenous development factors, that the effective use of internal growth potential is proved.

Key words: metropolisation, city metropolis, agglomeration, urbanization, regional metropolis, metropolis space, metropolis functions, spatial analysis, spatial development policy.

Мельник М. И. Метрополитанизационные процессы в регионе: концептуальные подходы к пространственному анализу.

Рассматриваются особенности метрополитанизации как доминантной тенденции организации экономического пространства, определено ее объективные предпосылки и факторы. Обобщены концептуальные подходы к пространственному анализу метрополитанизационных процессов в регионе. Представлены результаты интегрального оценивания развития метрополитанских функций городов в разрезе организационно-управленческой, экономической, инновационно-креативной, туристически-репрезентативной, культурной, научно-образовательной, транспортно-логистической и социально-демографической составляющих. Осуществлен пространственный анализ центрo-периферийных взаимодействий в регионе, а именно установлена зависимость развития прилегающей территории от уровня развития главных городов-метрополисов, сложности и разнообразия их функционального статуса. Предложены приоритетные направления сбалансированной политики пространственного развития.

Ключевые слова: метрополитанизация, город-метрополис, агломерация, урбанизация, региональная метрополия, метрополитанское пространство, метрополитанские функции, пространственный анализ, политика пространственного развития.

Мельник Мар'яна Іванівна – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач сектору просторового розвитку відділу регіональної економічної політики Інституту регіональних досліджень НАН України (e-mail: mar.melnyk@gmail.com).

Надійшло 15.09.2014 р.